

УДК 346.12:346.9

Ольга Ясиновська,здобувач Інституту економіко-правових
досліджень Національної академії наук України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТА ПІДПРИЄМСТВ-УЧАСНИКІВ ЗА СПІЛЬНИМИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ

У статті здійснено аналіз підстав та умов відповідальності державного господарського об'єднання та підприємств-учасників за спільними зобов'язаннями. Розглядається питання залучення об'єднання до субсидіарного виконання обов'язків підприємств-учасників, що прийняті на виконання вказівок об'єднання або вчинені під його впливом. Досліджується відповідальність підприємств-учасників як представників об'єднання.

Ключові слова: державне господарське об'єднання, підприємство-учасник, господарське зобов'язання, господарська відповідальність, субсидіарна відповідальність.

Постановка проблеми. Державне господарське об'єднання та підприємства, що входять до його складу, є самостійними суб'єктами господарювання та від власного імені вступають у господарські відносини, відповідно, самостійно несуть відповідальність за господарськими зобов'язаннями. Проте у разі спільної діяльності їхня відповідальність може бути сумісною. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, об'єднання має право координувати діяльність підприємств та в деяких випадках надавати обов'язкові для виконання вказівки, що може негативно відбитися на діяльності підприємств. З іншого боку, учасники об'єднання мають право укладати договори від імені об'єднання, які можуть мати негативні наслідки для об'єднання, що також ставить питання відповідальності учасників.

Аналіз останніх досліджень. В юридичній літературі висвітлювалися окремі проблеми правового регулювання відповідальності в державних господарських об'єднаннях багатьма радянськими вченими. Деякі аспекти відповідальності об'єднання та його підрозділів у діяльності Волзького автомобільного заводу висвітлені в роботі П. М. Кацури та М. Н. Мецержакової "Нові форми організації промислового виробництва (досвід ВАЗу)". Зокрема, розглядаються форми економічного стимулювання, а також санкції за невиконання в строк завдань з освоєння виробничих показників. Питання субсидіарної відповідальності виробничої одиниці за невиконання або неналежне

виконання господарських договорів, що укладені нею від імені об'єднання, досліджувалось І. К. Ільїним. В. В. Лаптев аналізує питання матеріальної відповідальності об'єднань за невиконання плану, що реалізується за допомогою створення фондів економічного стимулювання. Також дослідник аналізує відповідальність управління об'єднання перед підприємствами-учасниками за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, що пов'язані зі здійсненням ним централізованих функцій. Однак більшість наукових робіт ґрунтуються на радянському законодавстві. Практично відсутня комплексна розробка даної проблематики в сучасних умовах.

Метою статті є визначення підстав відповідальності державного господарського об'єднання та підприємств-учасників за спільними зобов'язаннями.

Виклад основного матеріалу. Традиційно відповідальність державних господарських об'єднань та підприємств-учасників є обмеженою. Як свідчить аналіз законодавства Української РСР, цей принцип був проголошений ще у Постанові Ради Міністрів СРСР "Про затвердження положення про соціалістичне державне виробниче підприємство" від 4 жовтня 1965 року [1, абз. 2 п. 9]. Чинним законодавством також передбачено, що об'єднання не відповідає за зобов'язаннями підприємства, а підприємство – за зобов'язаннями об'єднання [2, ч. 4 ст. 123]. Такий підхід відповідає усталеним у юридичній науці уявленням, адже ще радянський вчений М. І. Коняєв аргументовано стверджував, що центр господарської системи¹ бере участь у правовідносинах від

¹ Див. Кравець І. М. Поняття та класифікація сучасних господарських систем. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. № 3 (97). С. 74.

свого імені [3, с. 154] і, як наслідок, несе самостійну майнову відповідальність за рахунок централізованих коштів [3, с. 154-155]. Недвозначно з цього приводу висловлювався В. В. Лаптев: “Управління об’єднання не відповідає за зобов’язаннями нижчих ланок, а останнє – за зобов’язаннями управління” [4, с. 99]. Виняток становить лише випадок, коли відповідальність передбачена статутом об’єднання [2, ч. 4 ст. 123]. Наприклад, у статуті може бути передбачено, що учасники об’єднання несуть субсидіарну відповідальність за його зобов’язаннями своїм майном у розмірі, який встановлюється статутом; об’єднання несе субсидіарну відповідальність за зобов’язаннями підприємства-учасника щодо компенсації збитків третій стороні, з якою підприємство-учасник уклало договір за дорученням об’єднання.

Крім того, така відповідальність може виникнути в силу закону. Так, згідно з вимогами Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” в разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов’язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов’язаннями [5, абз. 2 ч. 5 ст. 41]. Отже, для того, щоб позов до об’єднання з боку підприємства-учасника був задоволений, необхідні такі умови: наявність права об’єднання надавати підприємству-учаснику обов’язкові для виконання вказівки чи наявність можливості іншим чином визначати його дії; виконання такої вказівки учасником або вчинення дій, визначених об’єднанням; причинно-наслідковий зв’язок між наданою вказівкою (вчиненням дій, визначених об’єднанням) та неплатоспроможністю або банкрутством підприємства-учасника.

Згідно з **першою умовою** об’єднання повинно мати право давати обов’язкові вказівки підприємству-учаснику чи мати можливість іншим чином визначати його дії. Слід вказати, що в законодавстві не розкривається поняття “обов’язкові вказівки” і не описується, в якій формі вони мають бути представлені. Із Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” виходить, що вказівка – це можливість визначати дії боржника [5, абз. 2 ч. 5 ст. 41] шляхом прямого роз’яснення, як йому діяти. “Визначення дій боржника іншим чином” також по суті є вказівками, але вони здійснюються шляхом застосування непрямих заходів. Єдиним

нормативним актом, який опосередковано роз’яснює сутність вказівок, є Закон України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до якого надання обов’язкових для виконання вказівок є одним зі способів контролю – вирішального впливу однієї чи декількох пов’язаних юридичних та/або фізичних осіб на господарську діяльність суб’єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб [6, абз. 4 ч. 1 ст. 1]. За допомогою контролю об’єднання забезпечує організацію господарської діяльності підприємств у визначеному напрямі та вносить корективи в їхню діяльність.

Перш ніж перейти до дослідження поняття “вказівка”, видається необхідним чітко відмежувати його від інших понять, оскільки виконання учасником конкретних дій за дорученням об’єднання може здійснюватися також на інших підставах. Наприклад, за договором підприємство-учасник зобов’язується поставити об’єднанню товар певної кількості, якості, асортименту. За договором доручення підприємство-учасник (повірений) зобов’язується вчинити від імені та за рахунок об’єднання (довірителя) певні юридичні дії [7, ч. 1 ст. 1000]: укласти договір, продати товар об’єднання, одержати матеріальні цінності об’єднання та таке інше. На підставі довіреності, що ґрунтується на акті органу юридичної особи [7, ч. 2 ст. 244], в нашому випадку – об’єднання, підприємство-учасник зобов’язане представляти об’єднання перед третіми особами [7, ч. 3 ст. 244]: в судових органах, в банках під час здійснення банківських операцій, перед уповноваженими державними органами під час здійснення операцій, пов’язаних із рухомим та нерухомим майном об’єднання, та інше.

Для відмежування терміна “обов’язкові вказівки” від вищезазначених понять слід відзначити, що обов’язкові вказівки визначають дії підприємства-учасника, тобто йдеться про рішення, що приймаються безпосередньо підприємством на виконання вказівок об’єднання і стосуються його діяльності. Право надавати вказівки, про яке йдеться в Законі України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, вказує на юридичну основу відносин, що повинні існувати між об’єднанням і підприємством-учасником. Тобто йдеться про суб’єктивне право об’єднання, що виникає в силу певних юридичних фактів (наприклад, в силу закону або закріплення в статуті відповідних положень).

Слід зазначити, що Законом України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” не врегульовано, в яких документах має закріплюватися право об’єднання надавати учаснику

обов'язкові для виконання вказівки. Видається, що уточнення змісту вказівок здійснюється об'єднанням у планових актах, наказах, розпорядженнях об'єднання. Д. В. Давидов із цього приводу слушно запропонував замінити поняття “надання обов'язкових вказівок” на “прийняття відповідного рішення” [8].

Д. В. Давидов, аналізуючи проблеми соціального виконання обов'язків у державному холдингу, задається питанням: що слід визнавати обов'язковими вказівками – наказ про вчинення конкретної угоди або затверджений загальний план розвитку холдингу, на виконання якого підприємство вступає в різні господарсько-правові відносини [9, с. 433]. Державні господарські об'єднання формують та реалізують єдину для всіх учасників маркетингову, рекламу, фінансово-економічну, цінову, інвестиційну політику. У процесі реалізації проектів та програм, затверджених об'єднанням, учасники самостійно вибирають спосіб їх реалізації. Наприклад, на основі затверджених об'єднанням стратегічних напрямів довгострокової і середньострокової перспективи використання фінансів підприємство приймає фінансові та інвестиційні рішення щодо власної діяльності: залучає внутрішні та зовнішні джерела фінансування, укладає договори купівлі-продажу предметів та засобів праці, організує збутові служби та інше. У зв'язку із вказаним слід погодитися з Д. В. Давидовим у тому, що “... плани та бізнес-програми не можуть свідчити про рішення (волю) основного товариства” [9, с. 433].

Згідно з тлумачним словником С. І. Ожегова, вказівка – це роз'яснення, що означає, як діяти [10, с. 827]. На основі вказаного можна стверджувати, що обов'язкова вказівка – це правовий акт об'єднання, який має роз'яснення, адресоване підприємствам-учасникам з питань координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності. Під час аналізу абз. 2 ч. 5 ст. 41 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” виникає важливе питання: які саме вказівки може надавати об'єднання підприємству-учаснику? Об'єднання, координуючи діяльність підприємств, має певні функції централізованого управління господарською діяльністю учасників. Для виконання своїх функцій органи управління наділені певними повноваженнями, які знаходять прояв у господарських об'єднаннях неоднаково, залежно від організаційно-правової форми. В асоціації вони є менш вираженими, оскільки, як випливає з ч. 2 ст. 119 Господарського кодексу України, асоціація не має права втручатися в господарську діяльність підприємств-учасників [2, ч. 2 ст. 119]. Концерн відносять до “жорстких” форм об'єднання [11, с. 200], які централізують зна-

чну частину виробничо-господарських функцій [12, с. 47]. Його органи управління мають широкі повноваження щодо координації інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності підприємств, концерн буде своєю діяльністю на основі фінансової залежності від одного або групи учасників [2, ч. 5 ст. 120]. Корпорація регулює діяльність учасників лише в окремих напрямках виробництва. Повноваження консорціуму щодо координації діяльності підприємств залежить від мети його створення. Отже, ступінь впливу об'єднання на господарську діяльність підприємств залежить від його організаційно-правової форми.

Між тим, згідно з ч. 1 ст. 118 та ст. 120 Господарського кодексу України, координація діяльності підприємств-учасників здійснюється різними способами [ч. 1 ст. 118 та ст. 120] і не обов'язково означає право об'єднання давати підприємствам вказівки. Наприклад, деякі об'єднання створюються лише для обслуговування підприємств шляхом створення комплексу допоміжних структурних підрозділів (перевезення вантажів, ремонт устаткування, постачання та збут, науково-дослідна діяльність).

Норма абз. 2 ч. 5 ст. 41 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” також вказує, що засновники (учасники, акціонери) або інші особи несуть відповідальність у зв'язку з “можливістю” іншим чином визначати дії боржника [5, абз. 2 ч. 5 ст. 41]. Як вказано в юридичній літературі, “зазначене поняття, по суті, означає будь-яку здатність (заходів, як економічного, так і позаекономічного характеру) впливати на дії іншої особи...” [13].

Друга умова – виконання вказівки або вчинення інших дій під контролем об'єднання. Зазначена умова є логічним продовженням першої. Зважаючи на те, що об'єднання може централізувати функції науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності, воно може давати підприємствам-учасникам вказівки щодо конкретних дій зі створення і розміщення реклами; просування товарів і послуг за певними напрямками; встановлення стратегічних напрямів, які визначають довгострокову і середньострокову перспективу використання фінансів. Перелік підстав притягнення до субсидіарної відповідальності не обмежений лише правом надавати обов'язкові вказівки – можна навести будь-які інші обставини, що підтверджують можливість об'єднання іншим чином визначати дії учасника. До числа таких обставин можна віднести випадок, коли один або кілька учасників фінансово залежать від об'єднання [2, ч. 5 ст. 120].

Третя умова – наявність причинно-наслідкового зв'язку між наданою вказівкою та вчиненням дій під контролем та неплатоспроможністю чи банкрутством підприємства-учасника. Слід враховувати, що підприємство-учасник зберігає статус юридичної особи, а тому може брати на себе господарські зобов'язання без участі державного господарського об'єднання. З огляду на це, умовою покладення на об'єднання відповідальності за зобов'язаннями учасника має виступати причетність об'єднання до виникнення стану його неплатоспроможності, а саме надання вказівки шляхом видання об'єднанням наказу або розпорядження, що було обов'язковим для виконання підприємством-учасником, або вчинення дій під контролем об'єднання, що стало причиною його неплатоспроможності чи банкрутства. Якщо причинно-наслідковий зв'язок покаже, що неплатоспроможність стала наслідком виконання вказівок або вчинення дій під контролем об'єднання і підприємство-учасник не мало права відмовитись від їх виконання, то об'єднання зобов'язане нести субсидіарну відповідальність за його зобов'язаннями. Якщо виявиться, що у підприємства-учасника був вибір, виконувати вказівку об'єднання чи проігнорувати (виконувати дії під контролем чи ні), то логічно, що відповідальність покладається на підприємство-учасника.

Згідно з абз. 2 ч. 5 ст. 41 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" субсидіарна відповідальність об'єднання настає лише в разі банкрутства або неплатоспроможності підприємства-учасника. У законодавстві відсутній правовий механізм притягнення до відповідальності засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб у разі виникнення збитків у боржника, що спричинені обов'язковими вказівками, не в рамках процедури банкрутства. Разом із тим збитки – це також негативний економічний результат, що полягає у витратах, втратах або пошкодженні майна, а також не отриманні доходів, які підприємство одержало б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності об'єднанням [2, ч. 2 ст. 224]. Отже, характер відносин, що складаються у разі надання об'єднанням обов'язкових вказівок підприємству, умови, за яких вони надаються, наслідки надання таких вказівок є схожими з тими, що складаються в процедурі банкрутства. Однак права підприємства-учасника, що пов'язані із заподіянням йому збитків обов'язковими вказівками, суттєво відрізняються від подібних відносин, що складаються в процедурі

банкрутства, тому логічним є висновок про різне правове регулювання однакових за природою правових відносин. Тому, видається, в законодавстві слід закріпити норму, яка встановлює притягнення об'єднання до субсидіарної відповідальності в разі, якщо обов'язковими вказівками об'єднання підприємству-учаснику було завдано збитків.

Слід вказати, що підприємство-учасник також несе відповідальність за зобов'язаннями об'єднання, якщо це передбачено статутом об'єднання [2, ч. 4 ст. 123]. Крім того, радянські вчені пропонували закріпити в законодавстві відповідальність виробничих одиниць за вчинення ними правочинів від імені об'єднання, що призвело до збитків об'єднання. При цьому виробнича одиниця мала високу "ступінь економічної та правової самостійності у порівнянні з підрозділами підприємства" [4, с. 142]. Так, В. В. Лаптев вказує: "Не повною мірою відповідає економічній та правовій природі виробничих одиниць регулювання відповідальності за договірними зобов'язаннями – пряме покладання відповідальності на об'єднання в цілому ... Первинна відповідальність повинна була б покладатися на саму виробничу одиницю" [4, с. 163]. І. К. Ільїн поділяє цю точку зору, зазначаючи, що виробнича одиниця має право укладати договори від імені об'єднання, і більш доцільним було б запровадити субсидіарну відповідальність підприємств за такими договорами [14, с. 75].

В. В. Лаптев, доводячи доцільність впровадження вказаної норми, зазначає, що підставою відповідальності є той факт, що виробнича одиниця «виступає в господарсько-договірних відносинах, як частина цілого, що діє і в інтересах цілого, і в своїх власних інтересах. Адже виробничі одиниці укладають господарські договори хоча і від імені об'єднання, але для забезпечення своєї нормальної діяльності» [4, с. 163]. Дослідник додає, що в даному випадку не виникають відносини представництва, оскільки виробнича одиниця не є сторонньою організацією стосовно об'єднання [4, с. 163].

Чи є підстави для подібних тверджень стосовно сучасних державних господарських об'єднань? Для вирішення цього питання слід з'ясувати, в якості кого виступає підприємство-учасник у договорах, сторонами якого є об'єднання та третя особа. Визначення характеру правовідносин є ключовим у розгляді вказаного питання. Без такого визначення неможливо встановити, які права і обов'язки мають об'єднання та учасники, а отже, встановити факт порушення цих прав або невиконання обов'язків. Відсутність факту порушення права (або невиконання обов'язку) тягне за со-

бою неможливість застосування заходів відповідальності. Отже, для того, щоб вирішити вказану ситуацію, необхідно правильно кваліфікувати відносини.

Підприємства-учасники, перебуваючи в складі об'єднання, зберігають статус юридичної особи, мають відокремлене майно та самостійний баланс, тому ототожнення об'єднання та підприємств-учасників є помилковим. Як вказує І. М. Кравець, господарські об'єднання виступають центрами господарських систем, метою яких є ефективне здійснення господарської діяльності [15, с. 74]. Центр системи та підпорядковані йому учасники тісно взаємодіють між собою [3, с. 153; 4, с. 26; 15, с. 74] шляхом взаємного дотримання прав та обов'язків [15, с. 74], виконання яких забезпечує ефективне функціонування системи в цілому; виконання учасниками рішень центру [16, с. 42]; встановлення контролю центру за виконанням його рішень учасниками [16, с. 42], що дає підстави для можливості представництва підприємством-учасником об'єднання при здійсненні ним господарської діяльності [2, ч. 1 ст. 295]. Наприклад, підприємство за розпорядженням об'єднання має отримати товар у постачальника, з яким об'єднання уклало договір поставки, та передати його об'єднанню. Характер відносин між об'єднанням та учасниками свідчить про представництво, адже представник вчиняє правочини не від свого імені, а від імені об'єднання.

Аналіз норм ч. 3 ст. 237 Цивільного кодексу України та ч. 1 ст. 303 Господарського кодексу України свідчить, що представництво виникає на підставі договору [7, ч. 3 ст. 237; 2, ч. 1 ст. 303], закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав [7, ч. 3 ст. 237]. Виходячи з наведеного, підприємство може представляти об'єднання за договором доручення [7, ст. 1000], агентським договором [2, ч. 1 ст. 303], розпорядженням, наказом об'єднання [7, ч. 3 ст. 237]. Оскільки підприємство діє як представник, то не несе відповідальності перед об'єднанням за невиконання або неналежне виконання обов'язків третьою особою за укладеним договором від імені об'єднання. Також підприємство не несе відповідальності перед третьою особою за невиконання або неналежне виконання обов'язків об'єднанням. Виняток становить надання підприємством гарантії об'єднанню виконання третіми особами зобов'язань за угодами, укладеними за його посередництва [2, ч. 2 ст. 303].

Разом із тим підприємство несе відповідальність перед об'єднанням у разі невиконання або неналежного виконання своїх зобов'язань, наприклад, за несвоєчасне

отримання платежів, товару, пред'явлення рахунків, визнання правочину таким, що був вчинений з порушенням закону, та таке інше [2, ч. 2 ст. 218, ч. 1 ст. 303]. Такими порушеннями закону можуть бути: укладення підприємством-учасником угод без повноваження на їх укладення або з перевищенням повноважень (ч. 2 ст. 298 Господарського кодексу України), вчинення правочинів з перевищенням повноважень (ч. 1 ст. 241 Цивільного кодексу України), передання учасником своїх повноважень іншому учаснику без дотримання вимог законодавства щодо такої передачі (ст. 240 Цивільного кодексу України), що може мати своїм наслідком визнання таких договорів недійсними. Це, у свою чергу, може привести до збитків іншої сторони. Як впливає зі змісту Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 № 11, відшкодування збитків та моральної шкоди, завданої у зв'язку з вчиненням недійсного правочину, здійснюється винною стороною, тобто підприємством-учасником, який укладав договір від імені об'єднання, за загальними правилами, встановленими для зобов'язань, що виникають із факту заподіяння шкоди, за правилами позадоговірної (деліктної) відповідальності – § 1 глави 82 Цивільного кодексу України [17, абз. 3 п. 2.14]. Такий спір може бути вирішений судом під час провадження у справі про визнання правочину недійсним або окремо від нього – залежно від змісту позовних вимог [17, абз. 3 п. 2.14]. Отже, у вказаних випадках підприємство-учасник несе відповідальність як представник об'єднання.

Перевищення повноважень може мати місце тоді, коли підстава виникнення представництва не надає підприємству-учаснику повноважень щодо вчинення конкретних правочинів, наприклад, на укладення певного виду господарських договорів або якщо перевищено обмеження суми договору. Разом із тим, згідно з ч. 2 ст. 298 Господарського кодексу України, наступне схвалення юридичною особою правочину, вчиненого від її імені представником з перевищенням повноважень, робить угоду дійсною з дня її укладення [2, ч. 2 ст. 298]. Згідно з Постановою Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 № 11, доказами такого схвалення можуть бути відповідне письмове звернення уповноваженого органу (посадової особи) об'єднання до другої сторони правочину чи до її представника (лист, телефонограма, телеграма, телетайпограма тощо) або вчинення зазначеним органом (посадовою особою) дій, які свідчать про схвалення правочину (прийняття його виконання, здійснення платежу другій стороні, підписання товаророзпорядчих документів та ін.) [17, п. 3.4].

Крім того, підприємство-учасник несе відповідальність у разі передачі своїх повноважень третій особі (повністю або частково), коли підстава виникнення представництва не надавала права передоручення [7, ст. 240]. Водночас порушення цієї норми не є безумовною підставою для визнання правочину недійсним, оскільки подальше його схвалення об'єднанням унеможливує визнання такого правочину недійсним [17, п. 3.4].

Висновки.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що об'єднання несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями підприємства-учасника відповідно до абз. 2 ч. 5 ст. 41 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" за наявності сукупності таких умов: 1) в установчих документах об'єднання зазначено, що воно має право давати підприємству-учаснику обов'язкові для виконання вказівки або має можливість іншим чином визначати дії учасника; 2) виконання підприємством-учасником вказівок об'єднання або дії об'єднання вплинули на підприємства-учасника; 3) є причинно-наслідковий зв'язок між наданими вказівками (визначення дій іншим чином) та неплатоспроможністю (банкрутством) підприємства-учасника.

З метою захисту майнових прав підприємств-учасників необхідно закріпити в законодавстві норму, відповідно до якої на об'єднання покладається субсидіарна відповідальність за боргами боржника в разі спричинення йому збитків обов'язковими для виконання вказівками.

З'ясовано, що підприємство-учасник відповідає за зобов'язаннями об'єднання як представник за умови невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків, а саме в разі укладення угод без повноважень на їх укладення або з перевищенням повноважень, передання своїх повноважень іншому учаснику без дотримання вимог законодавства щодо такої передачі. При цьому наступне схвалення об'єднанням таких правочинів унеможливує визнання їх недійсними.

Список використаних джерел:

1. Об утверждении Положения о социалистическом государственном предприятии: Постановление Совета Министров СССР от 4 октября 1965 г. № 731 / Совет Министров СССР. Собрание постановлений СССР. 1965. № 19-20. Ст. 155.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна

Рада України. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462.

3. Коняев Н.И. Хозяйственные системы в период зрелого социализма : правовые вопросы. Саратов, 1980. 161 с.

4. Лаптев В. В. Правовое положение промышленных и производственных объединений. Москва, 1978. 248 с.

5. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 31. Ст. 440.

6. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.

8. Давыдов Д. В. Правовое положение государственных холдингов в Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2009. 24 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/pravovoe-polozhenie-gosudarstvennykh-kholdingov-v-rossiiskoi-federatsii> (дата обращения 23.06.2018).

9. Давыдов Д.В. Проблема солидарного исполнения обязательств основным и дочерним обществами государственного холдинга. Пробелы в российском законодательстве. 2008. № 2. С. 432-434.

10. Ожегов С.И. Словарь русского языка / под ред. Н.Ю. Шведовой. Москва, 1990. 921 с.

11. Кулиняк І.Я. Характеристика організаційно-правових норм об'єднань підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.12. С. 199-205.

12. Мамутов В.К., Грудницькая С.Н. Корпорация: правовой статус, отличительные особенности. Экономика Украины. 1994. № 2. С. 46-50.

13. Правовое регулирование отношений акционерного общества и лица, имеющего право давать обществу обязательные указания. URL: http://www.halbien-info.ru/stati/pravov_regulir.htm (дата обращения 23.06.2018).

14. Ильин И.К. Производственное объединение – основное звено промышленности. Плановое хозяйство. 1974. № 9. С. 70-80.

15. Кравець І.М. Поняття та класифікація сучасних господарських систем. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. № 3 (97). С. 71-76.

16. Кравець І.М. Ознаки господарських об'єднань як центрів господарських систем. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 88. С. 41-44.

17. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 11 / Вищий господарський суд України. Вісник господарського судочинства. 2013. № 4. Стор. 22.

В статье осуществлен анализ оснований и условий ответственности государственного хозяйственного объединения и предприятий-участников по общим обязательствам. Рассматривается вопрос привлечения объединения к субсидиарному выполнению обязанностей предприятий-участников, принятых во исполнение указаний объединения или совершенных под его влиянием. Исследуется ответственность предприятий-участников как представителей объединения.

Ключевые слова: государственное хозяйственное объединение, предприятие-участник, хозяйственное обязательство, хозяйственная ответственность, субсидиарная ответственность.

The article analyses the grounds and conditions of liability of a state economic association and participating companies under joint obligations. The issue of engagement of the association to subsidiary fulfillment of obligations of participating companies assumed to fulfill directions of the association or executed under its influence. The liability of participating companies as representatives of the association is studied.

Key words: state economic association, participating company, economic obligation, economic liability, subsidiary liability.

